

УДК 336.22:338.246.1:355.01

JEL H20, H25, H56, O25, O38, R58

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2026-14-10>**Гурочкіна В.В.**доктор економічних наук, професор,
професорка,Зеленогурський університет, Польща;
дослідниця,

Центр українських студій

у Варшавській школі економіки, Польща;
професорка,

Київський інститут бізнесу та технологій, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-0189>**Viktoriia Hurochkina**

University of Zielona Góra, Poland;

Centre for Ukrainian Studies, SGH Warsaw School of Economics, Poland;

Kyiv Institute of Business and Technology, Ukraine

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ У ВИМІРІ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

TAX POLICY FOR UKRAINE'S POST-WAR RECOVERY IN THE CONTEXT OF STRUCTURAL ECONOMIC MODERNIZATION

Анотація. У статті систематизовано міжнародні повоєнні податкові практики та обґрунтовано модель податкової політики для структурної модернізації економіки України. Дослідження розкриває зв'язок між фіскальною стійкістю, інвестиційними стимулами, розвитком виробництва, експортом, НДДКР, енергетичною автономністю, розмінюванням, людським капіталом і місцевою податковою спроможністю. На основі досвіду Західної Німеччини, Японії, Фінляндії, Південної Кореї, Естонії, Боснії і Герцеговини та Ізраїлю запропоновано пакет цільових, строкових і результативно орієнтованих інструментів на 2026–2035 рр. Обґрунтовано розмежування чинних, частково впроваджених і нових податкових рішень для України, а також потребу їх прив'язки до КРІ, цифрової верифікації, розвитку громад та майбутньої податкової бази.

Ключові слова: податкова політика, повоєнне відновлення економіки, структурна модернізація, Україна, підприємництво, промисловість, оборонно-промисловий комплекс, НДДКР, інвестиційні стимули, місцеві фінанси.

Abstract. Introduction. Ukraine's post-war recovery requires a tax policy that can preserve fiscal sustainability and redirect private capital toward productive modernization. **Purpose.** The purpose of the article is to substantiate a model of tax policy for Ukraine's post-war recovery that combines revenue stability with targeted incentives for structural economic transformation. **Methods.** The research uses comparative historical analysis, institutional analysis, systematization of international statistical evidence, policy design logic and scenario-based assessment of tax instruments. **Results.** The article compares the post-war tax and fiscal practices of West Germany, Japan, Finland, South Korea, Estonia, Bosnia and Herzegovina, and Israel. The analysis shows that effective recovery policy relies on fiscal space, local fiscal capacity, investment discipline, reinvestment of profits, conditional export incentives, defence-oriented research and innovation ecosystems, and transparent administration. The article distinguishes between instruments already functioning in Ukraine, partially implemented regimes and new targeted solutions. Existing and partially implemented elements include accelerated depreciation, industrial park incentives, the Defence City regime, electronic VAT refund procedures, compensation programmes for internally displaced persons and veterans, and tax treatment of selected training expenses. The proposed package for 2026–2035 includes a reinvestment tax credit for manufacturing SMEs, a carry-forward R&D tax credit, tax recognition of demining expenses, incentives for energy autonomy, local tax incentives for recovery communities and a targeted levy on crisis rents. **Conclusion.** Tax support for recovery should be temporary, transparent, digitally verifiable and linked to measurable results. Such results include productive investment, equipment commissioning, employment, exports, R&D, localization, energy resilience, demining and the expansion of the future tax base. The proposed architecture transforms tax incentives from fiscal concessions into a structured contract between the state and business.

Keywords: tax policy, post-war recovery, structural modernisation, Ukraine, entrepreneurship, manufacturing, defence industry, R&D, investment incentives, local finance.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна радикально змінила функціональну природу податкової політики України. У довоєнний період основними завданнями залишалися фіскальна збалансованість, гармонізація з європейськими стандартами та зниження трансакційних витрат для бізнесу. У період затяжної війни податкова політика виконує мобіліза-

ційну, стабілізаційну, інвестиційну, безпекову та соціально-компенсаційну функції. Нові виклики потребують переходу від ситуативного наповнення бюджету до структурного відновлення податкової бази.

За даними п'ятої експрес-оцінки збитків та потреб в Україні (англ. – Fifth Rapid Damage and Needs Assessment, далі – RDNA5), яка підготовлена Урядом

України, Світовим банком, Європейською Комісією та ООН, фіксує зростання потреб у відновленні до 587,7 млрд дол. США на горизонті 2026–2035 рр., що майже утричі перевищує номінальний ВВП України за 2025 р. [19]. Для порівняння, RDNA4 оцінювала потреби у 524 млрд дол. США [18]. Військове навантаження посилює фінансові обмеження. За даними Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (англ. – Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI), у 2025 р., військові видатки України у 2025 р. становили 84,1 млрд дол. США, або близько 40 % ВВП [15]. Бюджет 2025 р. передбачав 1,995 трлн грн податкових надходжень і 2,23 трлн грн видатків на сектор безпеки та оборони [10].

Структура української економіки посилює потребу у прозорих і результативних податкових стимулах. За оцінками OECD, МСП становлять 99,9 % підприємств України, забезпечують понад 80 % зайнятості у бізнес-секторі та залишаються сконцентрованими у торгівлі [12]. Така структура підтримує поточну зайнятість, однак слабше формує продуктивну промислову базу, експортну виручку і технологічні ефекти. Податкова політика відновлення потребує зміни секторної якості економічної активності.

Отже, макрофінансові умови України формують запит на податкову політику, орієнтовану на розширення майбутньої бази оподаткування, а не на масове зниження податкового навантаження без вимірюваного інвестиційного ефекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Повоєнне відновлення у науковій літературі розглядається як поєднання фінансової, інституційної та структурної трансформації. Дослідження G. Galofré-Vilà, C. M. Meissner, M. McKee та D. Stuckler показує, що Лондонська угода 1953 р. щодо боргів Федеративної Республіки Німеччини створила фінансовий простір для інвестицій, соціальних видатків і макрофінансової стабілізації [4]. За оцінками T. Albers, C. Bartels та M. Schularick, механізм Lastenausgleich зменшував концентрацію приватного багатства у верхній частині майнового розподілу [1].

Японський досвід аналізується через місію Карла Шоупа, яка розглядала податкову реформу як елемент демократизації, місцевої фінансової автономії та стабілізації державних фінансів [3; 8]. Фінський кейс у дослідженні M. Mitrinen засвідчує, що примусова воєнно-індустріальна мобілізація за умов

правильного державного супроводу може перетворитися на довгострокову структурну модернізацію, як у 1944–1952 рр. Фінляндія щороку експортувала промислову продукцію як репарації на рівні близько 4 % ВВП [11]. Південнокорейська модель показує роль умовних експортних стимулів. J. H. Yoo доводить, що різке зростання корейського експорту у 1960-х рр. було пов'язане із реформою валютного режиму та появою нових експортних товарів, а середньорічне зростання експорту у 1963–1969 рр. сягало 35,3 % у реальному вимірі [20]. Естонська модель оподаткування розподіленого прибутку демонструє стимулюючий ефект для ліквідності підприємств, зменшення боргового фінансування та позитивні наслідки для інвестицій і продуктивності [9]. Ізраїльські дослідження показують, що оборонні НДДКР підтримують високотехнологічний розвиток за наявності зв'язку між державним замовленням, університетами, стартапами та приватним капіталом [2; 14]. Негативний приклад Боснії і Герцеговини засвідчує обмеженість реконструкції, зорієнтованої на ПДВ, зовнішню допомогу та інституційну фрагментацію. Водночас МВФ зафіксував, що запровадження ПДВ у 2006 р. дало короткостроковий фінансовий ефект, але додало приблизно 3–3,5 в. п. до інфляції [7; 16], що свідчить про споживче оподаткування може стабілізувати бюджет, але не створює промислового ядра відновлення. Проблематика податкової політики відновлення доповнена безпековим і циркулярним вимірами. Концепція санкційної податкової політики через Pillar THREE розглядає податок як інструмент міжнародної економічної безпеки [5]. Бенчмаркінг циркулярних практик Німеччини, Кореї та Японії формує основу для оцінювання екологічного та інфраструктурного виміру відновлення [6].

Мета статті. Метою статті є систематизація міжнародних повоєнних податкових практик та розроблення адаптованої моделі податкової політики України, спрямованої на структурну модернізацію економіки, розвиток підприємництва, переробної промисловості, оборонно-промислового комплексу, людського капіталу та місцевого відновлення.

Для досягнення мети визначено фінансові та структурні обмеження України, зіставлено міжнародні практики повоєнного відновлення, виокремлено механізми для адаптації, сформовано пакет податкових інструментів із KPI та строками дії, а також оцінено ризики їх упровадження.

Таблиця 1

Вихідні макрофінансові умови України для проєктування податкової політики відновлення

Показник	Значення або динаміка	Аналітичне значення для податкової політики
Потреби відновлення за RDNA5	587,7 млрд дол. США на 2026–2035 рр.	Довгострокові джерела внутрішньої податкової бази замість опори лише на донорське фінансування.
Прямі збитки	понад 195 млрд дол. США	Пріоритет витрат на житло, транспорт, енергетику, промисловість і аграрну інфраструктуру.
Військові видатки	84,1 млрд дол. США, або близько 40 % ВВП у 2025 р.	Фінансовий простір для пільг обмежений, тому потрібні стимули з податковим мультиплікатором.
Податкові надходження бюджету 2025	1,995 трлн грн	Поточна платоспроможність бюджету потребує захисту під час запуску стимулів.
Роль МСП	99,9 % підприємств і понад 80 % зайнятості	Підтримка МСП пов'язується з продуктивністю, експортом, формалізацією та технологічним оновленням.
Реальний ВВП 2025	1,8 %	Після початкового відновлення стимули концентруються на виробничих інвестиціях, НДДКР та енергетичній стійкості.

Джерело: сформовано авторкою на основі [10; 12; 15; 18; 19]

Методи дослідження. Дослідження спирається на порівняльно-історичний аналіз, інституційний підхід, систематизацію статистичних даних міжнародних організацій, елементи дизайну політики і сценарне оцінювання податкового ефекту. Джерельну базу становлять матеріали Світового банку, OECD, SIPRI, Міністерства фінансів України, МВФ, ДПС України, а також рецензовані публікації з економічної історії, податкової політики, постконфліктного підприємництва та оборонних інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова політика повоєнного відновлення відрізняється від звичайної антикризової політики. Завдання політики полягає у перетворенні бюджетного тиску на структурний сигнал для бізнесу. У короткому періоді вона гарантує надходження для оборони та соціальної стабільності. У середньому періоді вона спрямовує приватні інвестиції у сектори, де формується нова податкова база. До таких секторів належать переробка, енергетична стійкість, машинобудування, інженерні послуги, логістика, технології подвійного призначення, розмінування та експортна інфраструктура.

Ключовим принципом є перехід від пільги як винятку до стимулу як контракту. Пільга без строку, КРІ і цифрової верифікації створює ризик ренти. Податковий стимул, прив'язаний до інвестицій, зайнятості, експорту, локалізації або НДДКР, працює як інструмент структурної політики. Конкурентоспроможність податкової політики у повоєнний період означає передбачуваність, низькі витрати компанії, прозоре адміністрування, реєстрове відшкодування ПДВ для сумлінних експортерів, стимули до реінвестування та справедливий розподіл фіскального тягаря.

Повоєнне відновлення *Західної Німеччини* в більшій мірі пояснюється планом Маршалла, проте визначальним був комплекс факторів, який включав валютну стабілізацію, боргове полегшення, відновлення ринкових стимулів, інвестиційне спрямування зовнішньої допомоги та здатність місцевого рівня реалізовувати інфраструктурні проекти [4; 13]. Лондонська угода 1953 р. списала приблизно половину зовнішнього боргу ФРН і створила фіскальний простір для соціальних витратків, житла та економічного розвитку [4]. Додатковим механізмом був *Lastenausgleich* – вирівнювання тягарів, що застосовувалося до багатства, яке збереглося після війни [1]. Для України цінність цього прикладу полягає у можливості розроблення тимчасового збору на відновлення, орієнтованого на кризову ренту, пасивні активи та надприбутки, з жорсткою прив'язкою надходжень до житла, критичної інфраструктури та індустріальних парків.

Адаптація німецького досвіду для України означає вузький дизайн тимчасового цільового збору на відновлення з кризової ренти та високовартісних збережених активів, що не залучені до продуктивного відновлення економіки. Об'єктом можуть виступати надприбутки, що виникли завдяки воєнній кон'юктурі, монопольному становищу, дефіциту або значному зростанню вартості активів у відносно безпечних регіонах. Такий інструмент має бути строковим, прозорим і цільово прив'язаним до фондів житла, критичної інфраструктури, релокації підприємств та індустріальних майданчиків, а не до загального покриття поточних витратків.

Японська податкова реформа після Другої світової війни, пов'язана з місією Карла Шоупа 1949–1950 рр., була спрямована на створення прозорої системи прямих податків, розширення місцевої податкової бази та зменшення привілейованих винятків [8; 3]. Аналітична цінність для України полягає у контексті податкової реформи як інструменту легітимності держави, а не як технічної зміни ставок. Для України японський підхід означає потребу у стабільних середньострокових правилах, формульному розподілі доходів між рівнями влади та прозорих критеріях для підтримки інвестиційних проєктів. Повоєнна відбудова централізованого типу буде не ефективною, оскільки громади відповідають за житло, комунальні послуги, місцеву логістику і робочу силу. Ефективна податкова політика має надати громадам стимул приймати релокаційний бізнес, індустріальні майданчики, ветеранів і ВПО.

Фінляндія як приклад тимчасової індустріальної мобілізації є особливо релевантним для України, оскільки демонструє перетворення воєнно-індустріального примусу на довгострокове промислове зростання. У 1944–1952 рр. Фінляндія щорічно експортувала промислову продукцію як репарації на рівні приблизно 4 % ВВП, а держава підтримувала галузі, яким бракувало виробничих потужностей [11]. Важливо, що репарації вимагали не сировину, а складні промислові товари, наприклад судна, двигуни, кабелі, машини та транспортне обладнання. Для України фінський приклад формує практичну логіку. Оборонне замовлення має перетворюватися на канал цивільної індустріалізації. У такому випадку податкові стимули надаватимуться не будь-якому постачальнику оборони, а підприємствам, які створюють локалізацію, інженерні робочі місця, нові виробничі лінії, цивільні застосування технологій та експортний потенціал. Прискорена амортизація обладнання, податковий кредит на НДДКР і пільгове визнання витрат на сертифікацію можуть виконувати роль фіскального каталізатора.

Південнокорейська модель 1960-х рр. демонструє ефективність умовних стимулів, прив'язаних до експорту. Інструменти включали відшкодування мит, звільнення від непрямих податків на експортні продажі, преференційне фінансування та підтримку імпорту проміжних і капітальних товарів для експортного виробництва [20]. У 1963–1969 рр. реальний експорт Кореї зростав у середньому на 35,3 % щороку. Для України корейська практика важлива як альтернатива безумовним податковим канікулам. Пільга виникає після виконання КРІ, коли зростає частка експорту, поглиблюється локалізація та збільшується частка української доданої вартості, створюються робочі місця, інвестиції в обладнання, формується оборонна кооперація. Такий дизайн особливо придатний для машинобудування, електроніки, агропереробки, металургії глибокої переробки та оборонних технологій подвійного призначення.

Естонська реформа корпоративного податку 2000 р. замінила оподаткування нерозподіленого прибутку на оподаткування прибутку при його розподілі. Дослідження Masso, Meriküll i Vahter показало, що така модель збільшила ліквідність підприємств, зменшила боргове фінансування та позитивно вплинула на інвестиції та продуктивність, особливо у менших компаніях і секторі послуг [9]. Для України естонський

досвід варто адаптувати селективно. Повне перенесення естонської моделі може створити короткостроковий фінансовий розрив у період високих оборонних видатків. Раціональнішим є застосування режиму відкладеного оподаткування прибутку для виробничих МСП, релокованих підприємств, технологічних компаній і постачальників ОПК за умови реінвестування у обладнання, НДДКР, сертифікацію або експортне масштабування.

Боснія і Герцеговина у 2006 р. запровадила єдиний ПДВ за ставкою 17%. З технічного погляду цей інструмент посилив бюджетні доходи, але МВФ оцінював, що ПДВ додав приблизно 3–3,5 в. п. до інфляції [7]. Дослідження Tzifakis і Tsardanidis характеризує реконструкцію країни як «втрачене десятиліття», пов'язане з донорською залежністю, інституційною фрагментацією та слабкою координацією економічної політики [16]. Для України цей кейс розкриває межі споживчого оподаткування. ПДВ та акцизи необхідні для короткострокової стабілізації бюджету, однак ставка на них як на головний механізм відновлення може забезпечити фінансовий ефект без індустріального результату. Податкова політика відновлення повинна підтримувати виробництво, реінвестування та експорт, а не перекладати основний тягар на споживання.

Ізраїльський досвід демонструє, що оборонні видатки можуть давати технологічний ефект за наявності інституційного зв'язку між державним замовленням, університетами, стартапами, венчурним

капіталом і цивільним ринком. Broude, Deger і Sen підкреслюють складний взаємозв'язок між обороною, інноваціями та розвитком в Ізраїлі [2], а Peled акцентує роль оборонних НДДКР у формуванні високотехнологічної спроможності [14]. Для України постає потреба в податковому кредиті на оборонні НДДКР, який в свою чергу перенесеться на майбутні періоди. Водночас, прискорене списання витрат на прототипування, випробування та сертифікацію, податкових знижок для приватних інвесторів у технології оборонного призначення (mil-tech) і наукоємні проривні технології (deep-tech), а також бонусах для великих контракторів, які залучають МСП і стартапи до верифікованих ланцюгів постачання (табл. 2).

Порівняльна інтерпретація міжнародних практик показує, що результативна податкова політика відновлення формується через поєднання фінансового простору, цільового перерозподілу кризової ренти, місцевої фінансової спроможності, інвестиційних стимулів, експортної орієнтації, реінвестування прибутку та підтримки оборонно-інноваційних екосистем.

Методологічно важливо розмежувати інструменти, які вже функціонують в Україні, механізми, що впроваджені частково, та рішення, запропоновані для подальшого розширення. Логіка податкової політики відновлення полягає в інтеграції наявних норм у єдину архітектуру, доповненні частково впроваджених інструментів строками дії та показниками результативності, а також у запровадженні нових рішень у сферах,

Таблиця 2

Порівняльна матриця міжнародних практик та напрямів адаптації для України

Країна	Механізм	Статистичний та фактичний маркер	Адаптація для України
Західна Німеччина	Lastenausgleich; боргове полегшення, внутрішні фонди зустрічного фінансування у національній валюті (counterpart funds)	Лондонська угода 1953 р. списала близько половини зовнішнього боргу, Lastenausgleich зменшив частку топ-1% у багатстві на близько 5,5 в. п.	Тимчасовий збір на кризову ренту та великі пасивні активи з цільовим спрямуванням на житло, інфраструктуру, індустріальні парки.
Японія	Місія Шоупа, посилення прямих податків, місцева податкова база	Реформа 1949–1950 рр. змінила ставки, фінансову архітектуру та місцеву автономію.	Формульний розподіл доходів громадам, податкові стимули для муніципальних проєктів відбудови, цифрова прозорість.
Фінляндія	Державна підтримка галузей для виконання репараційних замовлень	Репараційні поставки 1944–1952 рр. становили в середньому 4 % ВВП щороку.	Перетворення оборонного замовлення на індустріальну модернізацію через амортизацію, НДДКР і локалізацію.
Південна Корея	Механізм митного відшкодування при експорті (duty drawback), експортні податкові компенсації, митні стимули	Експорт у 1963–1969 рр. зростав у середньому на 35,3 % щороку в реальному вимірі.	Пільга після результату – експорт, локалізація, додана вартість, зайнятість, інвестиції.
Естонія	Оподаткування розподіленого прибутку	Зростання ліквідності, нижче боргове фінансування, позитивний вплив на інвестиції та продуктивність.	Селективний режим для виробничих МСП, технологічних і оборонних постачальників із обов'язковим положенням про автоматичне припинення дії режиму через 5–7 років (sunset clause).
Боснія і Герцеговина	Єдиний ПДВ 17 %	ПДВ додав приблизно 3–3,5 в. п. до інфляції, реконструкція залишалася інституційно фрагментованою.	Не формувати модель відновлення переважно на споживчих податках, спрямувати стимули у виробництво.
Ізраїль	Оборонні НДДКР, подвійне призначення (dual-use), венчурна екосистема	Оборонні розробки створюють spillover-ефекти за умови комерціалізації та інституційної координації.	Податковий кредит на НДДКР, прототипування, сертифікацію, кооперацію ОПК із МСП і стартапами.

Джерело: сформовано авторкою на основі [1–4; 7–9; 11; 13–14; 16–17; 20]

де чинне право не забезпечує потрібного структурного ефекту.

Запропонована податкова архітектура відновлення ґрунтується на систематизації світових практик і впорядкуванні чинних, частково впроваджених та нових інструментів у єдину результативно орієнтовану модель. Вона спрямована на систему стимулів, пов'язаних із вимірюваними результатами в інвестиціях, локалізації, експорті, НДДКР, зайнятості та відновленні людського капіталу.

З урахуванням того, що частина податкових і компенсаційних механізмів уже функціонує в Україні або впроваджена на початковому етапі, подальше проектування податкової політики відновлення доцільно здійснювати через їх систематизацію, таргетування та прив'язку до вимірюваних структурних результатів. У цьому контексті запропонований пакет податкових інструментів слід розглядати як модель удосконалення чинної фіскальної бази, орієнтовану на виробничі інвестиції, експорт, НДДКР, енергетичну стійкість, розвиток громад відновлення та реінтеграцію людського капіталу (табл. 4).

Пропозиція щодо таргетування прискореної амортизації зумовлена тим, що чинний механізм в Україні вже передбачає скорочені строки амортизації, однак його логіка є переважно майновою, а не структурно-цільовою. Сам факт придбання обладнання не гарантує ефекту для повоєнного відновлення, якщо інвестиція

не пов'язана з приростом виробництва, енергоефективністю, робочими місцями або технологіями подвійного призначення. Тому інструмент потребує цільового спрямування на сектори відновлення та КРІ.

З метою оцінювання релевантності податкового інструменту представлено матрицю за п'ятьма критеріями. Кожен критерій оцінено за шкалою від 1 до 5, де 5 означає найвищу відповідність завданням відновлення. Запропонована авторська матриця є аналітичним інструментом порівняння податкових механізмів і не має нормативного характеру. Водночас, вона може бути використана як основа для подальшої експертної валідації із залученням ширшого кола фахівців. Найвищу релевантність демонструють прискорена амортизація, кредит на НДДКР, автоматичне відшкодування ПДВ для сумлінних експортерів та податкове визнання витрат на розмінування. Найризиковішими є широкі податкові канікули та безстрокові галузеві пільги, оскільки вони мають низьку фіскальну керованість і високу корупційну чутливість.

Запропонована матриця показує, що найвищий пріоритет мають інструменти, які одночасно забезпечують інвестиційний, безпековий і відновлювальний ефект, такі як податкові стимули для енергетичної автономності, розмінування, прискореної амортизації виробничого обладнання та автоматизованого відшкодування ПДВ комплаєнс-експортерам. Натомість безумовні податкові канікули мають найнижчу оцінку,

Таблиця 3

Чинні, частково впроваджені та запропоновані елементи податкової політики відновлення України

Інструмент	Стан в Україні	Що вже є	Що потребує розширення
Прискорена амортизація	Чинна частково	ПКУ передбачає до 31.12.2030 мінімальний строк амортизації 2 роки для групи 4 “машини та обладнання” і групи 5; 5 років для груп 3 і 9 [21].	Не запроваджувати заново, а таргетувати на виробничі, енергетичні, оборонні та подвійного призначення (dual-use) інвестиції з КРІ.
Індустріальні парки	Чинні стимули	Передбачені звільнення від імпортного ПДВ і мита на нове обладнання, звільнення від податку на прибуток на 10 років і місцеві пільги щодо нерухомості та землі [24].	Поєднати з моделлю громад відновлення, житлом для працівників, локальними ланцюгами МСП і оцінкою податкового мультиплікатора.
Дефенс Сіті	Чинний, новий спеціальний режим	Закон № 4577-IX передбачає спрямування звільненого прибутку на матеріально-технічну базу, технології, ІВ, дослідження і нові зразки ОВТ [23].	Використати як ядро ширшої системи НДДКР-стимулів для енергетичного сектору, оборонної промисловості та технологій подвійного призначення (mil-tech, deep-tech і dual-use)
Бюджетне відшкодування ПДВ	Чинний механізм	Заява автоматично вноситься до електронного Реєстру заяв про повернення сум бюджетного відшкодування; черговість визначається за датою подання [22].	Підвищити передбачуваність для комплаєнс-експортерів і виробників із високою українською доданою вартістю.
Оподаткування кризової ренти	Часткові аналоги	У 2026 р. базова ставка податку на прибуток для банків становить 50%, також обмежено врахування збитків минулих років [25].	Розглянути окремий тимчасовий цільовий збір на відновлення з надприбутків і високовартісних збережених активів.
Людський капітал: ВПО, ветерани, навчання	Частково впроваджено	Діють компенсації роботодавцям за працевлаштування ВПО; у 2025 р. держава виплатила 127 млн грн понад 3000 роботодавцям за працевлаштування 5500 ВПО [26]. За даними Мінекономіки, у 2025 р. роботу отримали 3,9 тис. учасників бойових дій; серед інструментів – компенсація 50% фактичних витрат на оплату праці та компенсація облаштування робочих місць [27]. Витрати роботодавця на навчання працівника в межах норм не включаються до оподаткованого доходу працівника [28].	Розглянути можливість надання податкового кредиту або знижки роботодавцю за офіційне працевлаштування, перекваліфікацію, адаптацію робочих місць, психологічну підтримку та збереження зайнятості.

Джерело: сформовано авторкою на основі [21–26]

Таблиця 4

Пакет податкових інструментів для структурної модернізації України

Сфера	Інструмент	Умова отримання	KPI оцінювання	Статус для України
МСП і підприємництво	Податковий кредит на реінвестиції	Перехід у виробництво, експорт або технологічні послуги.	Капітальні вкладення, нові робочі місця, приріст експорту.	Новий інструмент для виробничих МСП.
Промисловість	Таргетована прискорена амортизація	Введення обладнання в експлуатацію у пріоритетному секторі.	Випуск, продуктивність, локалізація, енергоефективність.	Чинний механізм потребує структурного таргетування.
Експорт	Пріоритетне реєстрове відшкодування ПДВ	Низький ризиковий профіль і підтверджені експортні операції.	Строк відшкодування, обсяг експорту, рівень спорів.	Чинний механізм із потребою вдосконалення
ОПК і технології подвійного призначення	Переносимий кредит на НДДКР	Підтверджені витрати на прототипування, випробування, сертифікацію.	Прототипи, патенти, оборонні й цивільні контракти.	Частково пов'язано з Дефенс Сіті, ширший кредит відсутній.
Розмінування	Податкове визнання витрат і митні стимули для обладнання	Сертифіковані роботи або виробництво обладнання для розмінування.	Повернена до обігу площа, маршрути, запущені майданчики.	Потребує ширшого податкового визнання витрат.
Громади відновлення	Місцеві стимули для нових виробничих об'єктів	Введення об'єкта, створення робочих місць, місцева програма.	ПДФО, місцеві доходи, працевлаштовані ВПО і ветерани.	Частково через індустріальні парки та місцеві пільги.
Енергетична стійкість	Прискорене списання інвестицій у мікрогенерацію й накопичення енергії	Проект забезпечує автономність виробничого або критичного об'єкта.	МВт автономної потужності, години безперервної роботи.	Потрібен інвестиційний механізм з KPI автономності.

Джерело: сформовано авторкою

Таблиця 5

Експертна матриця пріоритетності податкових інструментів структурної модернізації України

Інструмент	Фіскальна керованість	Інвестиційний ефект	Адміністративна простота	Безпечовий та відновлювальний ефект	EU-сумісність	Сума балів
Прискорене списання інвестицій у мікрогенерацію, накопичення енергії та автономність виробництва	4	5	4	5	5	23
Податкове визнання витрат на розмінування та митні стимули для обладнання	4	4	4	5	5	22
Таргетована прискорена амортизація обладнання у виробничих, енергетичних та оборонних секторах	4	5	4	4	4	21
Пріоритетне автоматизоване відшкодування ПДВ для комплас-експортерів	4	4	5	3	5	21
Переносимий податковий кредит на НДДКР для ОПК і технологій подвійного призначення	3	5	3	5	4	20
Тимчасові місцеві податкові стимули для громад відновлення та нових виробничих об'єктів	4	4	3	4	4	19
Податковий кредит або знижка роботодавцю на навчання, реабілітацію та адаптацію робочих місць	4	3	3	4	5	19
Податковий кредит на реінвестиції виробничих МСП	3	4	3	3	4	18
Широкі безумовні податкові канікули для галузей	1	2	2	2	2	9

Інструмент із сумою 18+ балів розглядається як високореlevantний

Джерело: авторська оцінка за шкалою 1–5

оскільки створюють високий фінансовий ризик без гарантованого впливу на інвестиції, зайнятість, локалізацію та майбутню податкову базу.

Реалізація податкових стимулів у країні, що перебуває в умовах війни та повоєнного відновлення, супроводжується фінансовими, інституційними та політико-економічними ризиками.

Отже, результативність податкової політики відновлення залежить від якості інституційного контролю за податковими стимулами. Поєднання строківості, цифрової верифікації, відкритого реєстру податкових витрат, оцінювання КРІ та механізму зворотного стягнення податкової вигоди перетворює податкову пільгу на керований інструмент структурної модернізації, а не на джерело фінансових втрат і рентного привласнення.

Дискусія та межі адаптації зарубіжного досвіду. Порівняння міжнародних практик показує, що податкова політика повоєнного відновлення набуває результативності тоді, коли спрямовує капітал у виробничі, експортні, інфраструктурні, енергетичні та технологічні сектори. Запропонований пакет інструментів переводить кращі практики у прикладну площину. Прискорена амортизація пов'язується з введенням активів в експлуатацію, приростом випуску, локалізацією та енергоефективністю. Податковий кредит на НДДКР орієнтується на прототипи, випробування, патенти, сертифікацію та оборонно-цивільні контракти. Реєстрове відшкодування ПДВ для комплаєнс-експортерів підтримує ліквідність виробників із підтвердженими операціями. Податкове визнання витрат на розмінування повертає до господарського обігу землю, маршрути та виробничі майданчики.

Реалізація такої моделі потребує узгодження податкових стимулів зі страхуванням воєнних ризиків, гарантійними інструментами, доступом до кредиту, державним замовленням, міжнародними фондами та муніципальною інфраструктурою. У країні з високим ризиком фізичного знищення активів податкова вигода має обмежену інвестиційну силу без додаткових механізмів захисту. Прискорена амортизація обладнання втрачає ефективність без страхування ризику руйну-

вання виробничої лінії. Податковий кредит на оборонні НДДКР потребує зв'язку з державним замовленням, сертифікацією та каналами комерціалізації.

Висновки. Актуальні оцінки RDNA5 фіксують зростання потреб відновлення України до 587,7 млрд дол. США. За таких умов податкова політика виходить за межі короткострокового бюджетного балансування та орієнтується на розширення майбутньої податкової бази через виробництво, експорт, локалізацію, людський капітал, енергетичну стійкість, розмінування та розвиток громад відновлення.

Міжнародні практики демонструють різні механізми формування фінансової спроможності. Західна Німеччина сформувала фінансовий простір через боргове полегшення, інвестиційне використання зовнішньої допомоги та механізм Lastenausgleich. Японія посилює податкову легітимність і місцеву фінансову базу. Фінляндія перетворила репараційні поставки на довгострокові виробничі компетенції. Південна Корея використала митне відшкодування при експорті як інструмент результативного контракту між державою і бізнесом. Естонія продемонструвала значення реінвестування прибутку. Ізраїльський досвід акцентує роль оборонних НДДКР і технологій подвійного призначення.

Для України така порівняльна логіка трансформується у гібридну модель податкової політики, де фінансова дисципліна поєднується із селективними інвестиційними стимулами. Частина релевантних інструментів уже функціонує або частково впроваджена. До них належать прискорена амортизація, стимули індустріальних парків, Дефенс Сіті, електронне бюджетне відшкодування ПДВ, компенсації за працевлаштування ВПО і ветеранів та податкове невиключення окремих витрат на навчання до доходу працівника. Наукова новизна запропонованого підходу полягає в інтеграції цих механізмів у єдину архітектуру, їх таргетуванні на сектори відновлення та прив'язці до КРІ.

Стратегічне ядро податкової політики України полягає у перетворенні воєнної економіки на економіку високопродуктивного відновлення. Податкові інструменти концентруються на підприємстві, пере-

Таблиця 6

Ризики податкової політики відновлення та інституційні запобіжники

Ризик	Можливий прояв	Наслідок	Запобіжник
Фінансовий	Розширення стимулів без приросту інвестицій і виробництва.	Зростання дефіциту та скорочення ресурсу для оборони.	Ліміт податкових витрат, попередня й ретроспективна оцінка, строківість.
Інституційно-рентний	Ручний добір отримувачів у режимах ОПК, індустріальних парків і громад.	Рентне привласнення та викривлення конкуренції.	Автоматизовані критерії, відкритий реєстр, цифрова верифікація КРІ.
Адміністративний	Складні процедури, дублювання перевірок, неоднакова практика.	Вищі витрати комплаєнсу та нижча доступність для МСП.	Ризик-орієнтований контроль, єдиний електронний кабінет стимулів.
Інвестиційно-поведінковий	Отримання стимулу без введення активів і виконання заявлених КРІ.	Втрата зв'язку між податковою вигодою та модернізацією.	Зворотне стягнення податкової вигоди, підтвердження введення активів.
Європейської сумісності	Конфлікт із правилами ЄС щодо державної допомоги.	Ризик перегляду або скасування інструментів.	Правова експертиза, прозора методика оцінювання допомоги, відкритість даних.
Безпековий і технологічний	Ризикові контрагенти, витік технологій, формальне декларування НДДКР.	Загроза критичним виробництвам і розмивання кредиту на НДДКР.	Перевірка бенефіціарів, експортний контроль, технічна експертиза, кібербезпека.

Джерело: сформовано авторкою

робній промисловості, оборонних НДДКР, технологіях подвійного призначення, розмінуванні, місцевих фінансах, людському капіталі та енергетичній стійкості. Представлена модель формує систему структурного відбору, де податкова підтримка спрямовується до секторів, здатних створити майбутні доходи бюджету,

робочі місця, експортний потенціал і технологічну стійкість держави.

Внесок автора згідно таксономії CRediT. Вікторія Гурочкіна: conceptualization, methodology, investigation, formal analysis, writing – original draft, writing – review and editing.

Бібліографічний список:

1. Albers T. N. H., Bartels C., Schularick M. The Distribution of Wealth in Germany, 1895–2018. ECONtribute Policy Brief. 2020. URL: https://www.econtribute.de/RePEc/ajk/ajkpbs/ECONtribute_PB_001_2020.pdf
2. Broude M., Deger S., Sen S. Defence, Innovation and Development: The Case of Israel. *Journal of Innovation Economics & Management*. 2013. No. 12 (2). P. 37–57. DOI: <https://doi.org/10.3917/jie.012.0037>
3. Brownlee W. E., Ide E., Fukagai Y. (eds.). The Political Economy of Transnational Tax Reform: The Shoup Mission to Japan in Historical Context. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139519427>
4. Galofré-Vilà G., Meissner C. M., McKee M., Stuckler D. The Economic Consequences of the 1953 London Debt Agreement. *European Review of Economic History*. 2019. Vol. 23, No. 1. P. 1–29. DOI: <https://doi.org/10.1093/erch/hey010>
5. Hurochkina V., Kęsy M. Sanctions Tax Policy of Countries in the Management of System of Strengthening International Economic Security in Central Europe. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. 2025. No. 2. P. 373–397. DOI: <https://doi.org/10.14746/ssp.2025.2.19>
6. Hurochkina V., Nikytenko D., Kulyk P., Yanovska V., Habrylevych O. Global Recycling Benchmarks: Lessons from Germany, Korea, Japan for Eastern Europe. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 2025. Vol. 1576. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1576/1/012012>
7. IMF. Bosnia and Herzegovina: 2006 Article IV Consultation. IMF Country Report No. 06/371. Washington, DC: IMF, 2006. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06371.pdf>
8. Kaizuka K. The Shoup Tax System and the Postwar Development of the Japanese Economy. CIRJE Discussion Paper. University of Tokyo, 1991. URL: <https://www.cirje.e.u-tokyo.ac.jp/research/dp/91/f20/dp.pdf>
9. Masso J., Meriküll J., Vahter P. Gross Profit Taxation Versus Distributed Profit Taxation and Firm Performance: Effects of Estonia's Corporate Income Tax Reform. University of Tartu Working Paper Series. 2011. No. 81. URL: <https://ideas.repec.org/p/mtk/febawb/81.html>
10. Ministry of Finance of Ukraine. Ukraine's State Budget 2025. Kyiv, 2024. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Ukraine%20State%20Budget%202025.pdf>
11. Mitrunen M. War Reparations, Structural Change, and Intergenerational Mobility. *The Quarterly Journal of Economics*. 2025. Vol. 140, No. 1. P. 521–584. URL: <https://academic.oup.com/qje/article/140/1/521/7849762>
12. OECD. Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/enhancing-resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_4b13b0bb-en.html
13. OECD. The Marshall Plan. Paris: OECD Publishing, 2008. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/09/the-marshall-plan_g1gh8e35/9789264044258-en.pdf
14. Peled D. Defense R&D and Economic Growth in Israel: A Research Agenda. Samuel Neaman Institute Working Paper STE-WP-4. 2001. URL: <https://www.neaman.org.il/en/defense-rd-economic-growth-israel-research-agenda-ste-wp-4/>
15. SIPRI. Trends in World Military Expenditure, 2025. Fact Sheet. Stockholm International Peace Research Institute, 2026. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2026-04/2604_milex_2025.pdf
16. Tzifakis N., Tsardanidis C. Economic Reconstruction of Bosnia and Herzegovina: The Lost Decade. *Ethnopolitics*. 2006. Vol. 5, No. 1. P. 67–84. DOI: <https://doi.org/10.1080/17449050600576316>
17. World Bank. Korea's Experience with Export-Led Industrial Development. Washington, DC: World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/346251468739299894/pdf/Koreas-experience-with-export-led-industrial-development.pdf>
18. World Bank Group, European Commission, United Nations, Government of Ukraine. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment (RDNA4). 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
19. World Bank Group, European Commission, United Nations, Government of Ukraine. Ukraine Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5): February 2022 – December 2025. 2026. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/c52d910e-e4f9-4bcd-9257-6867bdd89dd4>
20. Yoo J. H. Korea's Rapid Export Expansion in the 1960s: How It Began. *KDI Journal of Economic Policy*. 2017. Vol. 39, No. 2. P. 1–23. DOI: <https://doi.org/10.23895/KDIJEP.2017.39.2.1>
21. Державна податкова служба України. До уваги платників податку на прибуток підприємств: прискорена амортизація основних засобів. 2025. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/967072.html>
22. Державна податкова служба України. Бюджетне відшкодування ПДВ: що потрібно знати. 2025. URL: <https://wvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/938081.html>
23. Закон України № 4577-IX. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо спеціального правового режиму Дефенс Сіті. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4577-20>
24. Міністерство економіки України. Економічні стимули для резидентів індустріальних парків. URL: <https://new.me.gov.ua/Documents/Detail/d41808bf-f83f-4426-8dce-b80ccfd66f21>
25. Державна податкова служба України. З 1 січня 2026 року змінилися правила оподаткування банків. 2026. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/971195.html>
26. Міністерство економіки України. Понад 3000 підприємств отримали компенсацію за працевлаштування 5500 ВПО з початку 2025 року. 2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=fed7f9bd-d4ba-48c1-acb9-f39b85375846>
27. Міністерство економіки України. Робота без бар'єрів: підсумки 2025 року. 2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/a064b7fa-dc4e-46da-b433-d939986947d9>

28. Державна податкова служба України. Оподаткування коштів, сплачених роботодавцем за навчання працівника. 2026. URL: <https://od.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/971428.html>

References:

1. Albers, T. N. H., Bartels, C., & Schularick, M. (2020). The distribution of wealth in Germany, 1895–2018. ECONtribute Policy Brief. Available at: https://www.econtribute.de/RePEc/ajk/ajkpbs/ECONtribute_PB_001_2020.pdf
2. Broude, M., Deger, S., & Sen, S. (2013). Defence, innovation and development: The case of Israel. *Journal of Innovation Economics & Management*, 12 (2), 37–57. DOI: <https://doi.org/10.3917/jie.012.0037>
3. Brownlee, W. E., Ide, E., & Fukagai, Y. (Eds.). (2013). The political economy of transnational tax reform: The Shoup Mission to Japan in historical context. *Cambridge University Press*. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139519427>
4. Galofré-Vilà, G., Meissner, C. M., McKee, M., & Stuckler, D. (2019). The economic consequences of the 1953 London Debt Agreement. *European Review of Economic History*, 23 (1), 1–29. DOI: <https://doi.org/10.1093/ereh/hey010>
5. Hurochkina, V., & Kęsy, M. (2025). Sanctions tax policy of countries in the management of system of strengthening international economic security in Central Europe. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, 2, 373–397. DOI: <https://doi.org/10.14746/ssp.2025.2.19>
6. Hurochkina, V., Nikytenko, D., Kulyk, P., Yanovska, V., & Habrylevych, O. (2025). Global recycling benchmarks: Lessons from Germany, Korea, Japan for Eastern Europe. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1576. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1576/1/012012>
7. International Monetary Fund. (2006). Bosnia and Herzegovina: 2006 Article IV consultation. IMF Country Report No. 06/371. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06371.pdf>
8. Kaizuka, K. (1991). The Shoup tax system and the postwar development of the Japanese economy. CIRJE Discussion Paper. University of Tokyo. Available at: <https://www.cirje.e.u-tokyo.ac.jp/research/dp/91/f20/dp.pdf>
9. Masso, J., Meriküll, J., & Vahter, P. (2011). Gross profit taxation versus distributed profit taxation and firm performance: Effects of Estonia's corporate income tax reform. University of Tartu Working Paper Series, 81. Available at: <https://ideas.repec.org/p/mtk/febawb/81.html>
10. Ministry of Finance of Ukraine. (2024). Ukraine's State Budget 2025. Available at: <https://mof.gov.ua/storage/files/Ukraine%20State%20Budget%202025.pdf>
11. Mitrunen, M. (2025). War reparations, structural change, and intergenerational mobility. *The Quarterly Journal of Economics*, 140 (1), 521–584. Available at: <https://academic.oup.com/qje/article/140/1/521/7849762>
12. OECD. (2024). Enhancing resilience by boosting digital business transformation in Ukraine. OECD Publishing. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/enhancing-resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_4b13b0bb-en.html
13. OECD. (2008). The Marshall Plan. OECD Publishing. Available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/09/the-marshall-plan_g1gh8e35/9789264044258-en.pdf
14. Peled, D. (2001). Defense R&D and economic growth in Israel: A research agenda. Samuel Neaman Institute Working Paper STE-WP-4. Available at: <https://www.neaman.org.il/en/defense-rd-economic-growth-israel-research-agenda-ste-wp-4/>
15. SIPRI. (2026). Trends in world military expenditure, 2025. Stockholm International Peace Research Institute. Available at: https://www.sipri.org/sites/default/files/2026-04/2604_milex_2025.pdf
16. Tzifakis, N., & Tsardanidis, C. (2006). Economic reconstruction of Bosnia and Herzegovina: The lost decade. *Ethnopolitics*, 5 (1), 67–84. DOI: <https://doi.org/10.1080/17449050600576316>
17. World Bank. (n.d.). Korea's experience with export-led industrial development. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/346251468739299894/pdf/Koreas-experience-with-export-led-industrial-development.pdf>
18. World Bank Group, European Commission, United Nations, & Government of Ukraine. (2025). Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment (RDNA4). Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
19. World Bank Group, European Commission, United Nations, & Government of Ukraine. (2026). Ukraine fifth rapid damage and needs assessment (RDNA5): February 2022 – December 2025. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/c52d910e-e4f9-4bcd-9257-6867bdd89dd4>
20. Yoo, J. H. (2017). Korea's rapid export expansion in the 1960s: How it began. *KDI Journal of Economic Policy*, 39 (2), 1–23. DOI: <https://doi.org/10.23895/KDIJEP.2017.39.2.1>
21. Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. (2025). Do uvahy platnykiv podatku na prybutok pidpryiemstv: pryskorena amortyzatsiia osnovnykh zasobiv. Available at: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/967072.html>
22. Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. (2025). Biudzhethne vidshkoduvannia PDV: shcho potribno znaty. Available at: <https://wvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/938081.html>
23. Zakon Ukrainy No. 4577-IX. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo spetsialnoho pravovoho rezhymu Defens Siti. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4577-20>
24. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (n.d.). Ekonomichni stymuly dlia rezydentiv industrialnykh parkiv. Available at: <https://new.me.gov.ua/Documents/Detail/d41808bf-f83f-4426-8dce-b80ccfd66f21>
25. State Tax Service of Ukraine. (2026). Z 1 sichnia 2026 roku zminylysia pravyla opodatkuvannia prybutku bankiv. Available at: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/971195.html> [in Ukrainian].
26. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2025). Ponad 3000 pidpryiemstv otrymaly kompensatsiiu za pratsevlashtuvannia 5500 VPO z pochatu 2025 roku. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=fed7f9bd-d4ba-48c1-acb9-f39b85375846>
27. Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine. (2025). “Robota bez barierv”: pidsumky 2025 roku ta instrumenty pidtrymky pratsevlashtuvannia. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/a064b7fa-dc4e-46da-b433-d939986947d9> [in Ukrainian].
28. State Tax Service of Ukraine. (2026). Opodatkuvannia koshtiv, splachenykh robotodavtsem za navchannia abo uchast pratsivnyka u seminarakh ta konferentsiiakh. Available at: <https://od.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/971428.html> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 16.07.2026

Дата прийняття статті до публікації: 21.09.2026

Дата публікації статті: 30.09.2026